

Monitoring van ganzen op slaapplaatsen in het centrale merengebied van Friesland, 1998-2010

Anja CervencI

Friesland is de ganzenprovincie bij uitstek. Jaarlijks is deze provincie goed voor ruim 40% van alle doortrekkende en overwinterende ganzen in ons land. Hoe die vogels zich 's nachts verdelen over slaapplaatsen op de Friese plassen en meren en zelfs waar al die slaapplaatsen liggen, is nagenoeg onbekend. Al twaalf jaar achtereen worden de slaapplaatsen van ganzen rond de centrale Friese meren in het winterhalfjaar maandelijks onderzocht. Dat leidde tot een gegevensreeks die duidelijk maakt hoe belangrijk de regio voor overnachten de ganzen is. Natura 2000-doelstellingen berusten inmiddels op deze slaapplaatsgegevens en de tellingen zijn een mooi voorbeeld van een provinciaal vrijwilligersinitiatief dat landelijk navolging mag krijgen.

Romke Kleefstra

Toen in 1998 de aanwijzing van Nederlandse natuurgebieden onder de Europese Vogelrichtlijn speelde, werd duidelijk dat er geen actuele gegevens beschikbaar waren over slaapplaatsconcentraties van ganzen binnen de grenzen van de aan te wijzen gebieden. Op basis van SOVON-tellingen van foeragerende ganzen rond 'wetlands' was er alleen kennis van wat zich overdag in de omgeving van mogelijke slaapplaatsen aan ganzen ophield, samengevat in Koffijberg *et al.* (1997). Dit was voor de Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF) reden om in november 1998 aan te vangen met slaapplaattellingen in het centrale merengebied van Friesland (Kleefstra *et al.* 2002). Deze tellingen worden tot op de dag van vandaag uitgevoerd en werden in de loop der jaren uitgebreid met tellingen elders in de provincie, wat leidde tot het ontstaan van de 'FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân'. Het slaapplaatsenonderzoek sloot aan op enkele lopende lokale slaapplaattellingen van ganzen in Friesland, zoals langs de Friese IJsselmeerkust (Hooijmeijer *et al.* 2010), bij de Groote Wielen (Nijland 1999) en in het Fochteloërveen (Feenstra 1998).

Figuur 1. Ligging van het centrale merengebied in Friesland. *Situation of the central lake district in the province of Friesland.*

MATERIAAL EN METHODE

Gebied

Het centrale merengebied is een aanduiding voor de meren Witte en Zwarte Brekken, Sneekermeer, Goïngarijpster Poelen en Terkaplester Poelen, die een ecologische eenheid vormen in het centrale deel van de provincie Friesland (figuur 1). De Witte en Zwarte Brekken vormen een Natura 2000-gebied met het Oudhof, terwijl de andere gebieden tezamen het Natura 2000-gebied 'Sneekermeergebied' vormen. Het Sneekermeergebied is op te delen in twee aparte eenheden met grote slaapplekken, namelijk Sneekermeer/Goïngarijpster Poelen en Terkaplester Poelen/Akmarrijp (figuur 2).

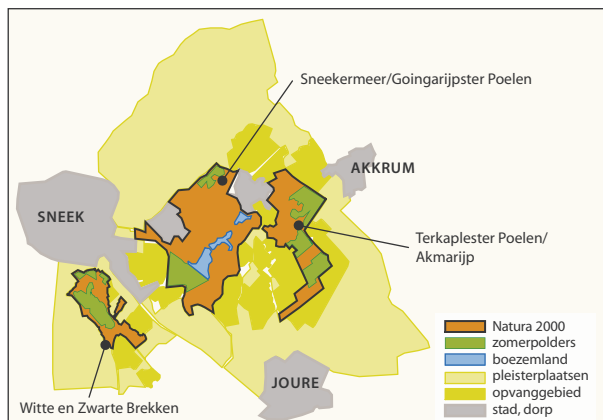
De Natura 2000-gebieden zijn gezamenlijk ruim 2700 ha groot. Bijna 1200 ha hiervan bestaat uit Staatsbosbeheerreservaten, waarvan 581 ha zomerpolders en 96 ha boezemland (figuur 2). Het overige deel bestaat grotendeels uit open water. Zomerpolders zijn laagbedijkte polders die in de periode van 1 november tot 1 maart niet bemalen worden en in de winter plasdras staan door regenval en inundatie met boezemwater. In één zomerpolder bij de Witte en Zwarte Brekken

Figuur 2. Het centrale merengebied van Friesland, rond Natura 2000-gebieden Witte- en Zwarte Brekken en het Sneekermeergebied. Weergegeven zijn slaapplekken (zomerpolders en winterpolders) en aangrenzende voedselgebieden, incl. opvanggebied. *Night roosts and feeding areas of geese ('pleisterplaatsen,' 'opvanggebied') around two SPAs in the lake district in Friesland.*

wordt de bemaling ieder jaar al op 1 oktober gestaakt. Boezemlanden zijn vanouds onbedijkte, onbemalen graslanden die 's winters ook onder water staan. De open, ondiepe waterpartijen in de plasdrase zomerpolders en boezemlanden nabij de uitgestrekte watervlakten van de meren vormen aantrekkelijke slaapplekken voor grote aantallen ganzen. De aanwezigheid van goede foerageergebieden op zeer korte afstand maakt deze gebieden extra aantrekkelijk.

Veldwerk

In november 1998 werd gestart met de slaaplaatstellingen in het centrale merengebied. Sindsdien worden er ieder win-

Tabel 1. Seizoensmaxima van ganzen op slaapplaatsen in de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken in 1998/99-2009/10, inclusief het gemiddelde maximaantal over alle seizoenen. *Maximum numbers per season on roosts in the natura 2000-areas Lake Sneekermeer and Lake Witte en Zwarte Brekken in 1998/99-2009/10, including the average maximum number across seasons. Kleine Rietgans=Pink-footed, Kolgans=White-fronted, Grauwe Gans=Greylag, and Brandgans=Branacle Goose.*

seizoen - season	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	gem.
Witte en Zwarte Brekken													
Kleine Rietgans	10 338	7540	6560	7555	12 015	4730	5365	1005	1931	585	1410	139	4931
Kolgans	10 516	3635	5421	4780	14 260	20 610	31 700	30 240	20 582	12 175	9730	13 910	14 797
Grauwe Gans	5	15	0	7	150	14	64	44	41	184	685	520	144
Brandgans	9422	1515	455	2440	24 245	2430	2940	28 120	3500	215	3480	7890	7221
Sneekermeer													
Kleine Rietgans	1085	600	0	397	22	1666	49	35	7	120	0	0	332
Kolgans	73 770	100 811	71 670	108 175	88 858	87 922	85 705	92 940	101 890	85 560	42 245	42 190	81 811
Grauwe Gans	82	46	124	297	285	173	351	424	442	481	1032	895	386
Brandgans	28 578	50 095	29 150	66 400	81 667	74 135	57 240	95 670	63 195	64 630	38 192	59 660	59 051

terseizoenen maandelijkse tellingen uitgevoerd in de periode oktober-maart. Dat leidde tot een totaal van 234 tellingen, die gezamenlijk 363 uur in beslag namen, ofwel gemiddeld anderhalf uur per telling. Ganzen worden 's ochtend geteld, omdat het verlaten van de slaapplaats begint bij het kriecken van de dag. In de namiddag/avond tellen – wanneer ganzen arriveren op de slaapplaats – levert een ondertelling op, omdat verreweg de meeste vogels in het donker arriveren. De tellingen vingen een uur voor zonsopkomst aan vanaf in totaal vijf vaste telposten. Zodra het vertrek van groepen ganzen 's ochtends begon, werd het aantal individuen per soort dat de slaapplaats verliet bijgehouden, totdat de slaapplaats leeg was (cf. Hustings *et al.* 1985, Gilbert *et al.* 1998). De verschillende slaapplaatsen werden niet simultaan geteld, maar wel binnen een tijdsbestek van een week bezocht.

Databewerking

Bij het presenteren van maximaantallen per seizoen, trends en seizoenspatronen is gebruik gemaakt van de tellingen van november 1998 tot en met maart 2010. Voor de trend is per jaar het seizoensmaximum genomen. Voor het seizoenspatroon zijn de maandgemiddelden genomen. In deze berekeningen zijn tellingen waarbij slaapplaatsen volledig met ijs bedekt waren – en er geen ganzen aanwezig zijn – uitgesloten, omdat dat zou leiden tot een vertekend beeld van het belang van het gebied. De aandacht gaat uit naar de vier belangrijkste soorten: Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*, Kolgans *Anser albifrons*, Grauwe Gans *Anser anser* en Brandgans *Branta leucopsis*. Soorten die in zeer kleine aantallen en/of sporadisch voorkomen zijn buiten beschouwing gelaten. Het gaat daarbij om Sneeuwgans *Anser caerulescens*, Toendrarietgans *Anser serrirostris*, soep- of boerengans, Indi-

Tabel 2. Landelijk en internationaal belang van de Witte en Zwarte Brekken en het Sneekermeergebied voor Kleine Rietgans, Kolgans, Grauwe Gans en Brandgans. Gegeven zijn de gemiddelde seizoensmaxima in 1998/99-2009/10, geteld overdag tijdens pleisterplaatstellingen rondom de slaapplaatsen en geteld op de slaapplaatsen zelf, en de laatste als percentage van de totale landelijke (NL; Koffijberg *et al.* 2010) en internationale populatie (flyway; Fox *et al.* 2010). *National and international importance of Lake Witte en Zwarte Brekken and Lake Sneekermeer for Pink-footed, White-fronted, Greylag and Barnacle Goose. Presented are the mean seasonal maxima in 1998/99-2009/10, from daytime counts in the surroundings of the roosting areas and from counts at the night roosts, and the latter expressed as a percentage of the total national (NL; Koffijberg *et al.* 2010) and international populations (flyway; Fox *et al.* 2010).*

	pleisterplaatsen <i>feeding grounds</i>	slaapplaatsen <i>night roosts</i>	% van populatie <i>% of population</i> NL flyway	
Witte en Zwarte Brekken				
Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	808	4931	10,5	7,8
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	8643	14 797	1,8	1,2
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	427	144	0,0	-
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	8067	7221	1,5	0,9
Sneekermeer				
Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	737	332	0,7	0,5
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	33 296	81 811	9,8	6,8
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	642	386	0,1	-
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	29 650	59 051	12,5	7,6

Anja Cervenci

Brandgans op de droogvallende slaappleaats bij de Terkaplester Poelen, met op de achtergrond het dorp Akkrum, april 2009. *Barnacle Geese at night roost of Terkaplester Poelen near Akkrum.*

sche Gans *Anser indicus*, Grote Canadese Gans *Branta canadensis* en Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*.

RESULTATEN

Vastgestelde aantallen

De slaappleaatsen in het centrale merengebied herbergen tienduizenden gansen, waarbij Kol- en Brandgans de grootste aantallen vormen (tabel 1). Dat geldt in het bijzonder voor het Sneekermeergebied, dat voor beide soorten van groot nationaal en internationaal belang is (tabel 2) met respectievelijk gemiddeld bijna 82 000 en ruim 59 000 individuen in de periode 1998/99-2009/10. In drie seizoenen werd zelfs een maximum van meer dan 100 000 Kolganzen vastgesteld, terwijl maxima van de Brandgans soms bijna net zo hoog zijn. De Witte en Zwarte Brekken zijn vooral van belang voor de Kleine Rietgans, met een gemiddeld seizoensmaximum van bijna 5000 individuen. Beide Natura 2000-gebieden zijn van gering, hoewel toenemend belang voor de Grauwe Gans.

Aantalsontwikkeling en seizoensverloop

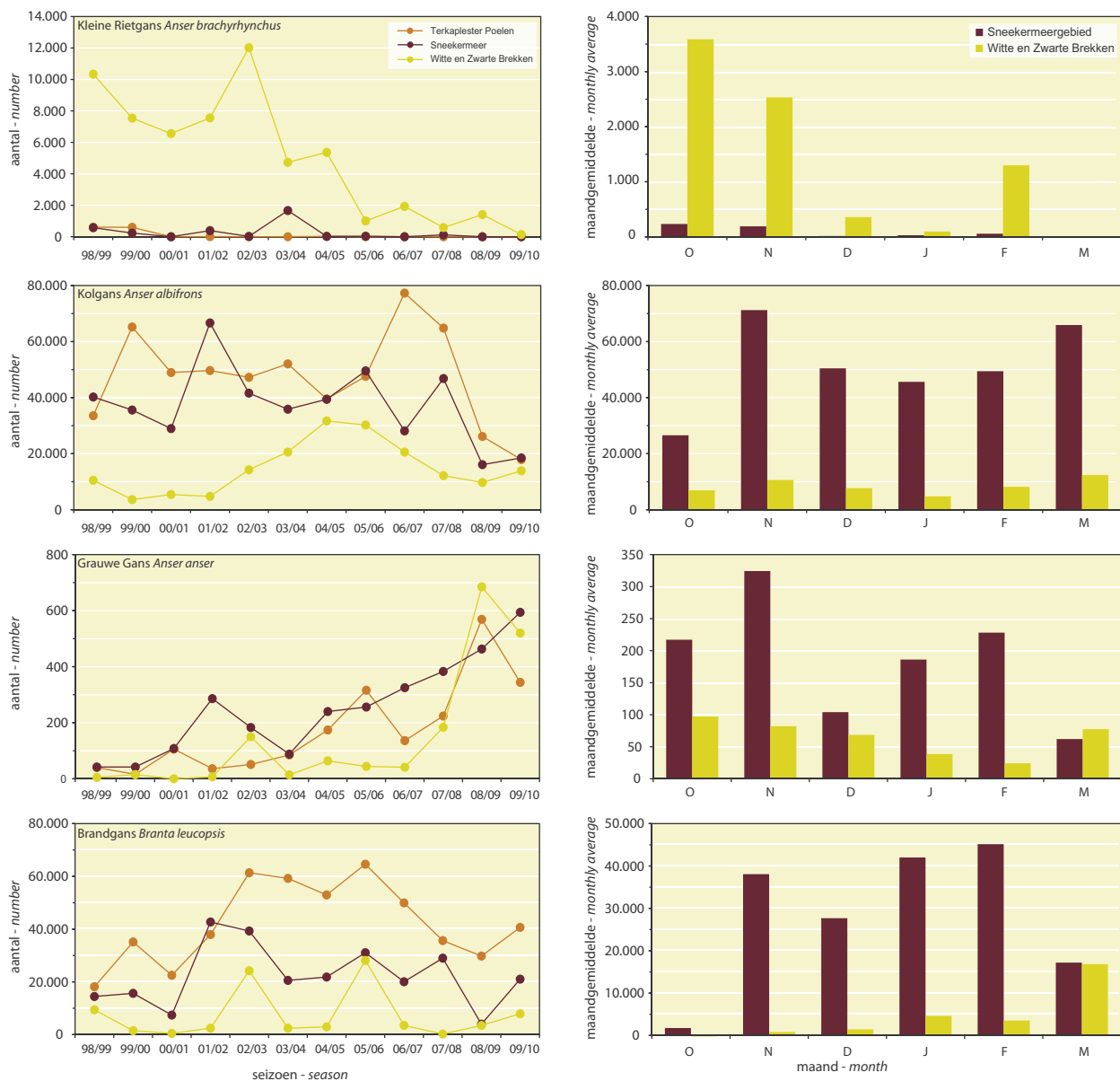
De Witte en Zwarte Brekken stonden van oudsher bekend als belangrijke slaappleaats van de Kleine Rietgans (Philippona 1978). De slaappleaatsstellingen in de eerste zeven winters bevestigden dit (tabel 1, figuur 3). Met seizoensmaxima van ruim 10 000 individuen vormde het gebied met de Oudegaasterbrekken en de Idzegaasterpoel de topdrie van belangrijkste slaappleaatsen van de soort in Nederland (Kleefstra *et al.* 2002). De belangrijkste maanden zijn oktober en november, overeenkomend met het landelijke beeld. Over de periode 1998/99-2009/10 liet de Kleine Rietgans een significante afname zien (lineaire regressie, $R^2=0.73$, $N=12$, $P<0.001$). In het Sneekermeergebied lag het gemiddelde seizoensmaxi-

imum in de eerste zes seizoenen op 482 vogels, in de zes seizoenen erna op slechts 30 stuks.

De aantallen Kolganzen waren in het Sneekermeergebied gedurende de eerste tien winters tamelijk stabiel. Ze lagen tussen 71 670 en 108 175 individuen (tabel 1, figuur 3). Daarvan werden doorgaans de grootste concentraties vastgesteld op de slaappleaatsen rond de Terkaplester Poelen. De soort is vrijwel het gehele winterseizoen in groten getale aanwezig met piekaantallen in november en maart, wat een gebruikelijk beeld is in Friesland. In de laatste twee seizoenen pakten seizoensmaxima met ruim 42 000 Kolganzen beduidend lager uit. De terugval sluit aan bij een afname op de slaappleaatsen rond de Witte en Zwarte Brekken. De soort nam hier tussen 1998/99 en 2004/05 significant toe ($R^2=0.64$, $N=6$, $P=0.03$), maar daarna werd een opvallende trendbreuk vastgesteld (figuur 3). Vanaf de winter 2004/05 zette op de slaappleaatsen van de Witte en Zwarte Brekken een significante afname in ($R^2=0.81$, $N=6$, $P=0.015$), die haaks staat op landelijke ontwikkeling (Koffijberg *et al.* 2010).

De aantallen Grauwe Gansen stelden in de eerste zes seizoenen weinig voor. Daarna zette een toename in op alle slaappleaatsen in het centrale merengebied (tabel 1, figuur 3), waarbij het Sneekermeergebied in 2008/09 meer dan 1000 exemplaren herbergde. De grootste aantallen werden hier in november geteld, terwijl dit rond de Witte en Zwarte Brekken in oktober het geval was.

De Brandgans nam in het Sneekermeergebied in de afgelopen twaalf jaar toe onder impulsen van de slaappleaatsen rond de Terkaplester Poelen. Hier liggen verreweg de belangrijkste slaappleaatsen van de soort in het centrale merengebied. Op de overige slaappleaatsen was het aantal door de bank genomen stabiel (tabel 1, figuur 3). Seizoensmaxima lopen per gebied echter sterk uiteen. De laatste seizoenen bleven de aantallen lager, maar vooralsnog is het afwachten

Figuur 3. Aantalsontwikkeling (seizoenmaxima) en seizoensverloop (gemiddelden per maand) van Kleine Rietgans, Kolgans, Grauwe Gans en Brandgans op slaapplaatsen in het centrale merengebied in 1998/99-2009/10. Terkaplester Poelen en Sneekermeer vormen samen het Sneekermeergebied. *Trend in numbers (seasonal maxima) and seasonal pattern (monthly means) of Pink-footed Goose, White-fronted Goose, Greylag Goose and Barnacle Goose on roosts in the central lake district of Friesland in 1998/99-2009/10. Terkaplester Poelen and Sneekermeer together constitute the Sneekermeer area.*

of deze trend zich voortzet. Januari en februari zijn de maanden met de grootste aantallen Brandganzen in het Sneekermeergebied, terwijl de slaapplaatsen rond de Witte en Zwarte Brekken vooral in maart van belang zijn (figuur 3).

DISCUSSIE

Belang van het centrale merengebied voor ganzen

Van oudsher is bekend dat het centrale merengebied van Friesland tot de belangrijkste ganzengebieden van Nederland behoort; de ligging van de slaapplaatsen werd al in de jaren zestig in Limosa beschreven (Philippona & van der

Meulen 1969). Aantalsopgaven bleven echter uit, hoewel voor de Witte en Zwarte Brekken in de jaren zeventig reeds gesproken werd over een slaapplaats van Kleine Rietganzen van "zeer groot belang" (Philippona 1978). Koffijberg *et al.* (1997) gaven aantalsindicaties op basis van tellingen in foerageergebieden nabij slaapplaatsen. Voor het Sneekermeer, Goïngarijster Poelen en Terkaplester Poelen werd voor zowel Kol- als Brandgans meer dan 10 000 vogels als indicatie gegeven, terwijl de Kleine Rietgans onvermeld bleef. Voor de Witte en Zwarte Brekken werd voor zowel Kleine Rietgans, Kolgans als Brandgans een indicatie van meer dan 10 000 gegeven.

Het blijkt echter vrijwel onmogelijk een goede indicatie te geven van aantallen op slaapplaatsen op basis van foeragerende ganzen in de buurt, vooral omdat groepen van verschillende slaapplaatsen door elkaar heen vliegen. Vanzelfsprekend blijven veel ganzen dichtbij de slaapplaats indien er rustig foerageergebied voorhanden is, maar waarnemingen tijdens slaaplaatstellingen in de afgelopen twaalf jaar wijzen er ook op dat bijvoorbeeld ganzen van de slaapplaatsen in de Oude Venen bij de graslanden ook rond de Terkaplester Poelen neerstrijken, die van de slaapplaatsen bij de Terkaplester Poelen ook rond De Deelen gaan foerageren, terwijl de ganzen die De Deelen overnachten richting Tjeukemeer vliegen, waar ook weer ganzen van de slaapplaatsen in het centrale merengebied te vinden zijn. Eenzelfde soort wirwar van vlieg-richtingen stelden NOU-leden in 1975 al vast (Wierenga 1976), en wordt tegenwoordig ook bevestigd door ganzen die met zenders zijn uitgerust (o.a. Kolganzen; www.blessgans.de).

Daarnaast is er een aanzienlijk verschil tussen aantallen geteld op de slaapplaatsen en geteld in omliggende foerageergebieden tijdens de pleisterplaatstellingen van SOVON (tabel 2). Hoewel de verhouding per soort verschilt, liggen de aantallen Kolganzen op de slaapplaatsen in beide Natura 2000-gebieden beduidend hoger. Voor de Brandgans is dit het geval in het Sneekermeergebied, voor de Kleine Rietgans in de Witte en Zwarte Brekken. Bij de Witte en Zwarte Brekken leverden pleisterplaatstellingen een hoger gemiddeld aantal Brandgans op dan de slaaplaatstellingen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat ganzen vanaf slaapplaatsen in het Sneekermeergebied de omgeving van de Witte en Zwarte Brekken bezoeken, zoals regelmatig werd waargenomen tijdens slaaplaatstellingen aldaar. Bij de Kleine Rietgans kan het omgekeerde het geval zijn; vogels die slapen op de Witte en Zwarte Brekken bezoeken mogelijk het Sneekermeergebied.

Opvallend is dat er minder Grauwe Ganzen werden gezien op de slaapplaatsen dan op de omringende pleisterplaatsen. De soort kan makkelijk gemist worden, omdat Grauwe Ganzen er een handje van hebben slaapplaatsen niet of pas later op de dag te verlaten. De betreffende slaapplaatsen konden echter goed worden overzien vanaf hoger gelegen kaden en

uitzichtpunten en daarom wordt een ondertelling uitgesloten. Het lijkt erop dat de pleisterplaatsen in het centrale merengebied worden bezocht door Grauwe Ganzen afkomstig van elders, zoals uit laagveenmoeras De Deelen, amper 4 km ten oosten van de Terkaplester Poelen.

Al met al wijzen de tellingen uit dat het centrale merengebied van groter nationaal en internationaal belang is dan de pleisterplaatstellingen doen vermoeden (tabel 2). De monitoring van ganzen op slaapplaatsen door de FFF geeft inzicht in de aantallen die 's nachts samendrommen in belangrijke, natte natuurgebieden in Friesland. Deze gegevens zijn inmiddels ingezet voor de bescherming van de slaapplaatsen, zoals in het kader van Natura 2000. De slaaplaatstellingen geven beter dan tellingen overdag in de omliggende pleisterplaatsen weer hoeveel ganzen zich binnen de grenzen van de 'wetlands' ophouden en hoe die aantallen zich ontwikkelen. Voor dat laatste is wel een meerjarige monitoring noodzakelijk, met op zijn minst maandelijks tellingen, zoals ook in Groot-Brittannië wordt uitgevoerd (Holt *et al.* 2009). Het landelijke plan voor ganzenslaaplaatstellingen, met slechts drie tellingen per seizoen (van den Bremer *et al.* 2008), is ontoereikend om tot betrouwbare indicaties van seizoensmaxima te komen. Hoe minder tellingen, hoe groter de kans seizoenspieken mis te lopen.

Ontwikkelingen

De slaapplaatsmonitoring in het centrale merengebied in de afgelopen twaalf jaar laat enkele verontrustende ontwikkelingen zien, in het bijzonder de terugval in aantallen Kolganzen op de slaapplaatsen van de Witte en Zwarte Brekken en zo ook die van de Kleine Rietgans. De terugval bij de Kolgans valt samen met de wijziging van het Nederlandse ganzenbeleid (vanaf de winter 2004/05). Voor ganzen is landelijk 80 000 ha foerageergebied begrensd, waarvan 28 500 ha in Friesland. Daarbinnen zijn ganzen welkom en ontvangen boeren een vergoeding om eventuele opbrengstderving te compenseren. Erbuiten worden ganzen verjaagd met ondersteuning door afschot. Rond de Witte en Zwarte Brekken is door de provincie Friesland echter nauwelijks foerageergebied gerealiseerd, waardoor 85% van de in totaal 1565 ha aan direct aan de

Tabel 3. Vergelijking van de gerealiseerde aantallen ganzen op slaapplaatsen in de Witte en Zwarte Brekken en het Sneekermeergebied (gemiddeld de seizoensmaxima in 1998/99-2009/10) met de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voor deze gebieden. *Comparison of realised numbers of Pink-footed, White-fronted, Greylag and Barnacle Goose roosting in the Witte en Zwarte Brekken and the Sneekermeer area (mean seasonal maximum in 1998/99-2009/10) with Natura 2000 conservation goals for these sites.*

	Witte en Zwarte Brekken		Sneekermeergebied	
	N2000-doel	realisatie	N2000-doel	realisatie
	N2000 goal	realised	N2000 goal	realised
Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	7700	4931	580	332
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	9700	14 797	91 800	81 811
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	-	144	-	386
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	6200	7221	60 300	59 051

Hans Gebuis

Vooraf in het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken blijven de aantallen overnachtende Brandganzen (hier gefotografeerd op 9 februari 2009 in het Oude Land van Strijen) onder de instandhoudingsdoelstellingen voor dit gebied. *Especially in the SPA 'Witte en Zwarte Brekken', roosting numbers of Barnacle Geese are below the conservation objectives set during designation of the area as an SPA.*

slaapplaatsen grenzende pleisterplaatsen (figuur 2) – waarvan ganzen eerder in relatieve rust gebruik konden maken – verviel en intensieve jacht terugkeerde tot op de randen van de slaapplaatsen. Dit lijkt bij te dragen aan de leegloop van de slaapplaatsen en leidt tot een discrepantie tussen nationaal en internationaal beleid (Kleefstra 2010). Het Europese Natura 2000-beleid stelt zich namelijk per gebied 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld een x-aantal vogels per soort' ten doel, terwijl het landelijke beleid dat met verjaging van de beoogde soorten lijkt te ondermijnen.

Hoezeer bovenstaande ook van invloed is op de ontwikkelingen rond het Sneekermeergebied is onduidelijk. Hier viel 22% van de in totaal 9350 ha aan pleisterplaatsen die tot het Sneekermeergebied gerekend worden (figuur 2) onder de opvangregeling en keerde jacht ook terug tot vlakbij slaapplaatsen. Opvallend is daarbij dat in het Sneekermeergebied voor zowel Kleine Rietgans, Kolgans als Brandgans de beoogde Natura 2000-doelen niet worden gehaald (tabel 3). De Kleine Rietgans wordt er nog slechts sporadisch op de slaapplaatsen aangetroffen. Van Kol- en Brandgans pakten de aantallen vooral in de laatste seizoenen lager uit. Voor de Witte en Zwarte Brekken is dit het geval bij de Kleine Rietgans. Hoewel het vanzelfsprekend afwachten is hoe aantallen zich zullen ontwikkelen, lijkt het voor de hand te liggen dat het nieuwe beleid niet zal bijdragen aan herstel van de aantallen.

Om de waarde van de Europees beschermde slaapplaatsen te behouden is rust en voldoende foerageergebied in de omgeving onontbeerlijk. Dat is in de huidige situatie zeker niet het geval. Daarnaast valt aan te bevelen in te spelen op het steeds vroeger arriveren van ganzen, zoals dat met name in Friesland het geval is bij de Kolgans (Koffijberg *et al.* 2010). Eind september en begin oktober zijn tegenwoordig al grote groepen aanwezig, terwijl de grote slaapplaatsen pas vanaf begin november worden geïnnundeerd. Om de Natura 2000-gebieden voor doelsoorten zoals de Kolgans aantrekkelijker te maken, zouden diverse grote slaapplaatsen een maand eerder plasdras mogen komen te staan. Dat kan ook andere soortgroepen, zoals eenden en steltlopers, in de kaart spelen. Continuering van de slaapplaatstellingen zal in de komende seizoenen uitwijzen of de internationale naam en faam van beide Natura 2000-gebieden gewaarborgd kan blijven.

DANKWOORD

Alle tellingen werden vrijwillig door de auteur uitgevoerd, regelmatig bijgestaan door Sjoerd Bakker (Staatsbosbeheer), waarvoor *tige tank*. Erik van Winden (SOVON) gaf inzicht in de aantallen pleisterende ganzen rond de beschreven Natura 2000-gebieden. Voor het kritisch doorlezen van een eerste concept gaat dank uit naar Jos Hooijmeijer en Anja Cervenci.

LITERATUUR

- van den Bremer L., O. Klaassen & M. van Roomen 2008. Slaapplaatsen van vogels: toekomstig verspreidings- en monitoringonderzoek. SOVON-informatierapport 2008-05. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Feenstra H. 1998. Ganzen op en nabij het Fochteloërveen 1993-1998. Rapport Vereniging Natuurmonumenten, Fochtelo.
- Fox A.D., B.S. Ebbinge, C. Mitchell, T. Heinicke, T. Aarvak, K. Colhoun, P. Clausen, S. Dereliev, S. Faragó, K. Koffijberg, H. Kruckenberg, M. Loonen, J. Madsen, J. Mooij, P. Musil, L. Nilsson, S. Pihl & H. van der Jeugd 2010. Current estimates of goose population sizes in western Europe, a gap analysis and an assessment of trends. *Ornis Svecica in druk*.
- Gilbert G., D.W. Gibbons & J. Evans 1998. Bird Monitoring Methods, a manual of techniques for key UK species. RSPB, Bedfordshire.
- Holt C.A., G.E. Austin, N.A. Calbrade, H. Mellan, R.M. Thewlis, C. Hall, D.A. Stroud, S.R. Wotton & A.J. Musgrove 2009. Waterbirds in the UK 2007/08: The Wetland Bird Survey. BTO/WWT/RSPB/JNCC, Thetford.
- Hooijmeijer J., G. van der Burg & J. Poutsma 2010. Watervogels en steltlopers langs de Friese IJsselmeerkust 1975-2000. *Limosa* 83: 75-83.
- Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen, 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging (Natuurbeheer in Nederland, deel 3). Pudoc, Wageningen.
- Kleefstra R. 2010. Slaapplaatsen van ganzen: Nederlands ganzenbeleid versus Europees natuurbeleid. *De Levende Natuur* 111: 136-140.
- Kleefstra R., O. Alexander & J. Hooijmeijer 2002. 'Koese op it wetter': ganzen en zwanen op slaapplaatsen in Fryslân in 1998-2002. *Twirre* 13: 109-118.
- Koffijberg, K., J. Beekman, F. Cottaar, B. Ebbinge, H. van der Jeugd, J. Nienhuis, D. Tanger, B. Voslamber & E. van Winden 2010. Doortrekkende en overwinterende ganzen in Nederland. *De Levende Natuur* 111: 3-9.
- Koffijberg K., B. Voslamber & E. van Winden 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Nijland F. 1999. Vijfendertig jaar ganzentellingen bij de Groote Wielen. *Twirre* 10 (4): 11-14.
- Philippona J. 1978. De slaapplaats van de Kleine Rietgans in Friesland. *Watervogels* 3: 32-38.
- Philippona J. & H.T. van der Meulen 1969. De ganzen in het Midden en Zuiden van Friesland. *Limosa* 42: 139-155.
- Wierenga H.K. 1976. Waarnemingen aan de ochtendtrek van ganzen in Friesland: resultaten van een telactie door leden van de N.O.U. op 23 februari 1975. *Limosa* 49: 293-302.

Romke Kleefstra, FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum, craneland@planet.nl

Monitoring geese on night roosts in the central lake district of Friesland 1998-2010

Although the Frisian lakes, swamps and coastlines are known for their enormous concentrations of geese on night roosts, the actual numbers involved are poorly known. This became clear once more when important bird areas in The Netherlands were selected for the European Birds Directive, now Natura 2000. This was the reason for some volunteers to start up roost counts in the central lake district of the province of Friesland. Between November 1998 and March 2010 the geese on roosts in the Natura 2000-areas 'Sneekermeergebied' and 'Witte en Zwarte Brekken' were counted monthly. Lake Sneekermeer turned out to be of great international importance for White-fronted Goose *Anser albifrons* and Barnacle Goose *Branta leucopsis*, with seasonal maxima exceeding 100,000 and 95,000 birds respectively. Lake Witte and Zwarte Brekken is a main area for Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus*, with maximum numbers up to 12,000 (Table 1).

For most species the numbers on the roosts are much higher than on the foraging grounds in the surroundings, where geese are counted monthly as part of the national waterfowl monitoring scheme. This shows that regular roost counts are needed to find out how important wetlands really are for geese.

In recent years numbers of geese on the roosts in the central lake district have shown a decline, which might be the result of a new goose policy in The Netherlands since the winter of 2004/05. 80,000 ha of foraging areas for wintering geese were assigned on agricultural land where geese are left in peace; outside these foraging areas they are chased and hunted. Insufficient foraging space was assigned near the considered Nature 2000-areas and it is now even possible for hunters to hunt close to the roosts. Continuing the geese counts on roosts will make it possible to monitor this recent development.